

पोषण प्रोफाइल

पेश गर्ने

मन्त्र अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र

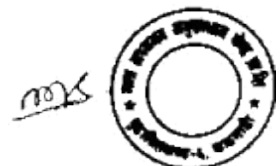
हात्तिगौडा, काठमाडौं

पेश गरिएको

नवराजपुर गाउँपालिका,

नवराजपुर, सिरहा

२०७९

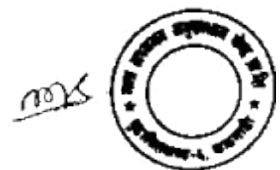
Contents

परिच्छेद: एक	5
१. गाउँपालिका समग्र सन्दर्भ (नवराजपुर गाँउपालिका समग्र परिचय)	5
१.१ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	5
१.२ आर्थिक अवस्था	6
१.३ भौगोलिक तथा जनसांख्यिक स्वरूप	6
तालिका ३.१ उमेर समूहमा जनसंख्याको वितरण	6
तालिका ३.२ जातिय आधारमा जनसंख्याको वितरण	7
तालिका ३.३ मातृभाषको आधारमा जनसंख्याको वितरण	7
तालिका ३.३ शारिरिक असमताका आधारमा जनसंख्याको वितरण	8
१.४ नवराजपुर गाउँपालिकाको स्वास्थ्यको अवस्था	8
पालिका पोषण अवस्था	9
१.५ नीतिगत प्रवन्ध	10
१.६ समस्याहरू तथा चुनौतीहरू	10
१.६.१ प्रमुख समस्या:	11
१.६.२ प्रमुख चुनौतीहरू:	11
१.६.३ भाविसोच	13
१.६.३ पालिका भित्र पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि अवसरहरू	14
१.६ योजना निर्माण प्रक्रिया	14
चरणहरू,	15
परिच्छेद: दुई	16
२.१ पोषणका पामा राष्ट्रिको दीर्घकालिन सोच	16
२.२ प्रदेशको पोषण दीर्घकालिन सोच	16
२.३ नवराजपुर गाँउपालिकाको पोषण दीर्घकालिन सोच	16
२.६ नवराजपुर गाँउपालिकापोषण कार्यक्रमका रणनीतिहरू	18
२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू	19
२.८ कार्य सम्पादन सूचकको आधारमा ५ वर्षमा निम्नानुसारको अवस्था भएको देख्न सकिनेछ	19
परिच्छेद: तिन	21
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण	21
३.१ पोषण योजना २०७८ कार्यन्वयनको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन निम्नानुसार गरिने छ	21
परिचय	21
३.१.१ वर्तमान अवस्था	21
३.१.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू	22

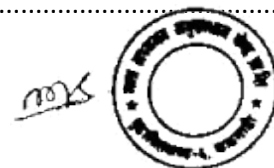
नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

३.१.३ उद्देश्य.....	22
३.१.४ रणनीतिहरू.....	22
३.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय.....	23
क) उपलब्धि.....	23
ख) प्रमुख नतिजाहरू.....	23
तालिका ३.१.१ क्रियाकलापहरू तथा लय.....	23
३.२ संस्थागत संरचना र क्षमता विकास.....	24
३.२.१ वर्तमान अवस्था.....	24
३.२.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू.....	25
३.२.३ उद्देश्य.....	25
३.२.४ रणनीतिहरू.....	26
३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय.....	26
३.२.६ उपलब्धि.....	26
तालिका ३.२.१ क्रियाकलापहरू तथा लय.....	27
३.३ समन्वय तथा सहजीकरण.....	27
३.३.१ वर्तमान अवस्था.....	27
३.३.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू.....	28
३.३.३ उद्देश्य.....	28
३.३.४ रणनीतिहरू.....	28
३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय.....	28
३.४ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन.....	29
३.४.१ वर्तमान अवस्था.....	29
३.४.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू.....	29
३.४.३ उद्देश्य.....	30
३.४.४ रणनीतिहरू.....	30
३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय.....	30
३.४.६ उपलब्धि.....	30
तालिका ३.४.१ क्रियाकलापहरू तथा लय.....	30
५ अबधिक योजनाको नतिजा खाका.....	30
५.१ परिचय.....	30
५.२ योजनाको समय नतिजा खाका.....	31
क) तत्कालीन उपलब्धि.....	31
तालिका ५.१ योजनाको समय नतिजा, नतिजा खाका अर्पित प्रभाव तथा उपलब्धिहरू.....	31

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

ख) दिर्घकालीन उपलब्धि.....	31
तालिका ५.२ योजनाको समग्र नतिजा, नतिजा खाका अपेक्षा प्रभाव तथा उपलब्धिहरू.....	31
सन्दर्भ सामग्रीहरू.....	32

परिच्छेद: एक

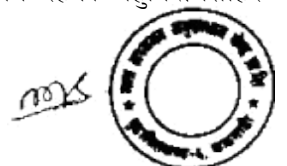
१. गाउँपालिका समग्र सन्दर्भ (नवराजपुर गाँउपालिका समग्र परिचय)

धार्मिक ऐतिहासिक र साँस्कृतिक एवं पर्यटकिय भूमि पवित्र भूमि जनकपुरको पूर्वी भेगमा रहेको सिराहा जिल्लाको नवराजपुर गाँउपालिकाको पूर्वमा भगवानपुर गाँउपालिका, पश्चिममा ल मीपुर पातरी र वरियारपट्टी गाउँपालिका, उत्तरमा सखुवानरकट्टी गाँउपालिका र दक्षिणमा छिमेक मित्रराष्ट्र भारतको विहार रहेको छ । साविक भगवतीपुर ता.सु., मझौरा र नवराजपुर गा.वि.स लाई मिलाएर बनेको छ । जम्मा ५ वडा रहेको गाउँपालिकामा २०७३ घरधुरी २०,८३२ जनसंख्या रहेको छ । नेपालको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने जनकपुर अञ्चलको जिल्ला मध्ये सिराहा जिल्ला नेपालको दक्षिणी तराई तथा जनकपुर अञ्चलको ६ जिल्ला मध्ये एक हो र हाल विभाजन अनुसार तराई प्रदेश मा पर्दछ । प्रसाशनिक विभाजन अनुसार यस जिल्लामा संघिय अन्तरगत ४ निर्वाचन क्षेत्र, प्रदेश अन्तरगत ८ निर्वाचन क्षेत्र, ८ नगरपालिका, ९ गाउँ पालिका गरी १७ स्थानीय निकाय रहेका छन् त्यस अन्तर्गत नवराजपुर गाउँपालिका सिराहा जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं २ अन्तर्गत पर्दछ । साविकमा समावेश भएका गा.वि.स.हरु भगवतीपुर ता.सु., मझौरा र नवराजपुर गा.वि.स रहेका छन् । यसको कुल जनसंख्या २०,८३२ रहेका छन् भने कुल क्षेत्रफल ३२.१८ वर्ग कि.मि. रहेका छन् । यस गाउँ पालिकाको केन्द्र भने साविकनवराजपुर गा.वि.स. हालको नवराजपुर गाँउपालिका वडा नं. ४ मा पर्दछ ।

यस गाउँपालिका अन्तर्गत ५ वटा वडाहरु छन् । जस मध्ये साविकका गा.वि.स. भगवतीपुर ता.सु (१ देखी ल ८) वडा न.१ , मझौरा (१देखी ९) र नवराजपुर (१देखी ९) पर्दछ । यस गाँउपालिकाको सम्पूर्ण भू-भाग समतल नै भएको देखिन्छ । साविकको नवराजपुर गाँउ विकास समिति भित्र यस पालिकाको केन्द्र रहेकोले छ । त्यसैको आधारमानी यस गाउँपालिकाको नाम पनि नवराजपुर गाँउपालिका हुन गएको हो

१.१ सामाजिक तथा साँस्कृतिक अवस्था

गाउँपालिका सामाजिक तथा साँस्कृतिक विविधतायुक्त स्थानीय तह हो । यहाँ विभिन्न जातजातिका फरक फरक संस्कार, संस्कृति, रीतिरिवाज एवम् प्रचलनहरु रहेका छन् । यहाँ क्षेत्री, ब्राम्हण, थारु, कोईरी, मुस्लीम, यादव, तेली, चमार, मुसहर, धनुक, सोनार, कुर्मी, धनुक, केवत, टाटवा, खतवई, मल्ल, कलुवार, धोवी, हलुवाई, राजपुत, कायस्थ, बेदी, डोम, एकाहा, बराई, कलवार, हजामठाकुर, बाराहि, डोम, माली र अन्य लगायत २७ प्रकारका जातजातिहरु बसोबास गरिरहेका छन् । यहाँ मैथिली (८६.४), नेपाली (४.४), उर्दु (६.८), थारु (१.०), सुनवार (०.१), र अन्य (१.१) मातृभाषाहरु बोलिन्छन् । यो स्थानीय तहमा हिन्दू, बौद्ध, इस्लाम, क्रिश्चियन, सिख, प्रकृति, धर्मावलम्बीहरु बसोबास गर्छन् भने उनीहरुले दशैं, तिहार, छठ, होली, बुद्ध जयन्ती, माघे सङ्क्रान्ति, साउने सङ्क्रान्ति, जनै पूर्णिमा, तीज, पञ्चमी, क्रिसमस जस्ता चाडपर्वहरु मान्ने गर्दछन् । यस पालिकाभित्र रहेका बहुविशेषताहरु

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

बीचमा एकीकरण भएको अवस्था छ। अनेकताबीच एकता कायम भएको छ। त्यसैले सामाजिक सद्भाव, सहयोग, सहकार्य, सह-अस्तित्व, सहिष्णुता, मेलमिलाप कायम भएको छ।

१.२ आर्थिक अवस्था

कम आय भएको मुलुकबाट नेपाललाई मध्यम आय भएको राष्ट्रमा पुर्याउने सरकारको महत्त्वकांक्षी लयाई टेवा दिन नवराजपुर गाउँपालिकाले पनि विभिन्न किसिमका आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई अगाडि बढाएको छ। यहाँका मानिसहरूको आर्थिक स्तर माथि उकास्न उन्नत जातको पशुपालन, धान खेती, बीउ विजन, यवसायिक खेती, दलहन तथा तेल उत्पादन खेती, फलफुल आँप, यापार, रोजगार तथा स्वरोजगारमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। यसका अलावा वैदेशिक रोजगारले पनि यहाँको आर्थिक अवस्था वृद्धि गर्नमा मद्दत गरेको देखिन्छ, भने महामारीको रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ ले समग्र आर्थिक क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पारेको छ।

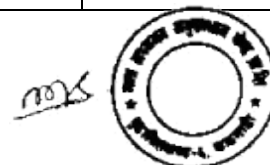
१.३ भौगोलिक तथा जनसांख्यिकी स्वरुप

गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल ३२.९८ वर्ग कि.मी छ। नवराजपुर गाउँपालिकाको पूर्वमा भगवानपुर गाउँपालिका, पश्चिममा लामिपुर पातरी र वरियारपट्टी गाउँपालिका, उत्तरमा सखुवानरकट्टी गाउँपालिका र दक्षिणमा छिमेक मित्रराष्ट्र भारतको विहार रहेको छ। यसलाई प्रशासनिक रुपमा ५ वटा वडाहरूमा विभाजन गरीएको छ। यहाँको भूस्वरुप तराई क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ भने २६.८४ अंश र ८६.७ देशान्तरमा रहेको छ। यहाँको हावापानी समशितोष्ण खालको छ भने जिल्लाको दक्षिण भागमा पर्ने गाउँपालिका भएकोले अत्यधिक गर्मी हुने गर्दछ। यसपालिका भित्र रहेका साना/ठूला निजि तथा सार्वजनिक तलाउका कारण अत्यधिक गर्मीसमयमा तापक्रम सहज गर्ने मद्दत पुगेको महशुस हुन्छ।

नवराजपुर गाउँपालिकाको कुल ३२८० घरधुरीमा कुल जनसंख्या १९९९ जना रहेको छ, जसमा पुरुषको ९३१५ जना (४९%), महिलाका ९७०४ जना (५१%) जना रहेको छ। यहाँको लैङ्गिक अनुपात ९५.९९ छ। विभिन्न उमेर समूहको जनसंख्यालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.१ उमेर समूहमा जनसंख्याको वितरण

उमेर समूह	जनसंख्या			कैफियत
	महिला	पुरुष	जम्मा	
० देखि ४ वर्ष	१०६५	१००१	२०४६	CBS २०६८
५ देखि ९ वर्ष	१४६५	१४७३	२९३८	
१० देखि १४ वर्ष	१२९२	१२७३	२४८५	

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

१५ देखी १९ वर्ष	७९४	७७२	१५६६
२५ देखी २९ वर्ष	८३२	६९३	१५२५
३० देखी ५९ वर्ष	२७६६	२६४३	५४०९
६० देखी	७८८	७९३	१५८१

स्रोत: CBS २०६८

प्रस्तुत तालिका ३.१ मा २०७८ को तथ्याङ्क तालिकाको जातीयताको आधारमा जनसंख्या अध्ययन गर्दा यस पालिकामा ५ देखी ९ वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या सबैभन्दा बढी २९३८ छ। पुरुषको भन्दा महिलाको जनसंख्या ३८९ (१ प्रतिशत) बढी रहेको देखिन्छ।

तालिका ३.२ जातिय आधारमा जनसंख्याको वितरण

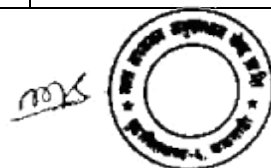
जाति	जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
मधेसी	१६,२२९	८५.३५	CBS २०६८
दलित	१,००३	५.२७	
मुस्लीम	१,३००	६.८	
ब्राम्हण ोत्री	२८१	१.४	
अन्य	२०६	१.०	

स्रोत: CBS २०६८

प्रस्तुत तालिका ३.२ मा २०७८ को तथ्याङ्क तालिकाको जातीयताको आधारमा जनसंख्या अध्ययन गर्दा यस पालिकामा १६,२२९ जनसंख्या सबैभन्दा बढी ८५.३५ प्रतिशत मधेशी र ब्राम्हण ोत्री १.४ प्रतिशत जनसंख्या सबैभन्दा कम प्रतिशत रहेको छ। तथ्याङ्कको आधारमा नवराजपुर गाउँपालिका मधेसी, दलित र मुस्लीम समुदायको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ।

तालिका ३.३ मातृभाषको आधारमा जनसंख्याको वितरण

जाति	जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
मैथिली	१८,४०४	९६.७६	CBS २०६८
नेपाली	९७	०.५१	
मुस्लीम	१,३००	६.८	
थारु	३०	०.१५	
बजिका	११	०.०५	
अन्य	५७	०.२९	

स्रोत: CBS २०६८

मातृभाषाको आधारमा जनसंख्याको आकारलाई विश्लेषण गरेर हेर्दा यस पालिकामा मैथिली मातृभाषीहरूको जनसंख्या सबैभन्दा बढी ९६.७ प्रतिशत भन्दा माथि, बाजिका मातृभाषीको जनसंख्या सबैभन्दा कम ०.०५ प्रतिशत रहेको छ ।

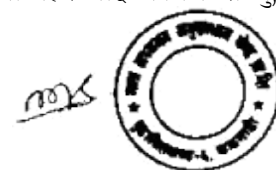
तालिका ३.३ शारिरिक असामताका आधारमा जनसंख्याको वितरण

Population having disability of	जनसंख्या			कैफियत
	महिला	पुरुष	जम्मा	
शारिरिक	५१	५१	१०२	CBS २०६८
आँखा Blindness / Low vision	४१	३२	७३	
कान नसुन्ने Deaf/hard to hearing	१९	२२	४१	
Deaf – blind	४	१	५	
बोल्न नसक्ने Speech problem	१७	१९	३६	
मानसिक असक्त Mental disable	७	१८	२५	
Intellectual disable	४	७	११	
Multiple disable	१४	९	२३	
जम्मा	१५७	१५९	३१६	

स्रोत: CBS २०६८

१.४ नवराजपुर गाउँपालिकाको स्वास्थ्यको अवस्था

आम नागरिकको स्वास्थ्य र देशको समग्र विकास बीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध हुन्छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूलाई विकासका प्रमुख सूचकाङ्कहरूको रूपमा लिइन्छ। विगतका दशकमा गरिवी र द्वन्द्वका बावजुद पनि नेपालले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय सफलता हासिल गरेको छ। नेपालको संविधानले स्वास्थ्यलाई जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिसकेको सन्दर्भमा सङ्क्रामक रोगहरू नियन्त्रणमा प्राप्त उपलब्धिहरूलाई कायम राख्नु,

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युदरलाई वाञ्छित तहसम्म घटाउनु, बढ्दै गएको नसर्ने रोगको प्रकोप नियन्त्रण गर्नु र कुनै पनि बेला हुनसक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धि विपद् यवस्थापन तत्काल गर्नु, जेष्ठ नागरिक, शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका, एकल महिला, खास गरी गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्व हो । जनउत्तरदायी एवं कुशल यवस्थापनको माध्यमबाट आवश्यक सबै स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी प्राप्त भएका उपलब्धिहरूको र ११ गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रमा विद्यमान तथा नयाँ चुनौतीहरूलाई सही ढङ्गले सम्बोधन गरेर नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुनर्स्थापन गर्न राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०४८ लाई पूर्ण रूपले अद्यावधिक गर्दै राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७९ तयार गरी लागू गरिएको छ । विगत वर्षको सङ्गठित प्रयासले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय उपलब्धिहरू हाँसिल भएका छन् । प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्जाल सम्पूर्ण नागरिकहरूसम्म पुगेको छ । शहर केन्द्रित र उपचारात्मक सेवामा मात्र संलग्न देखिए पनि स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्रमा सेवामा लिनको सहभागिता बढेको छ । यसै गरी नवराजपुर गाँउपालिका भित्र पनि यी दुवै प्रकृतिका स्वास्थ्य संस्थाहरू सञ्चालनमा आएका छन् । यस खण्डमा नवराजपुर गाँउपालिकाको सिमित स्वास्थ्य क्षेत्रका अवस्था अन्तर्गत नीतिगत यवस्था, उल्लेख्य उपलब्धि तथा अन्तर, स्वास्थ्य क्षेत्रका योजनाको कार्यान्वयन र दीगो विकासका लयहरूको सन्दर्भ चर्चा गरिएको छ । यस पालिका भित्र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र १ वटा, आधारभुत स्वास्थ्य चौकी २ वटा, निजि स्वास्थ्य केन्द्र/नर्सिङहोम १ वटा, र निजि औषधि पसल ७ वटा गरी जम्मा ८ वटा स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था छ ।

स्वास्थ्य तर्फ हे.अ संख्या : स्थायी २, अस्थायी ०, करार ०, मेडिकअ अधिकृत संख्या : स्थायी १, अस्थायी ०, करार ०, अनमी संख्या : स्थायी ६, अस्थायी ०, करार ०, सि.अहेव संख्या : स्थायी ४, अस्थायी ०, करार ०., अहेव संख्या : स्थायी १, अस्थायी ०, करार ० महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका संख्या : २७ गरी कुल ४१ जना जनशक्ति कार्यरत छ । यस पालिका भित्र हाल २७ स्वास्थ्य स्वयम सेविका सहित ४० जना कार्यरत छ ।

पालिका पोषण अवस्था

NDHS २०१६ को अनुसार नेपालमा पुङ्कोपन (उमेरको लागि कम उचाइ) ३६%, कम तौल २७% ख्याउटोपन(उचाइको लागि कम तौल) १०% भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरू छन् । सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा पुङ्कोपन (उमेरको लागि कम उचाइ) भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरू बढी रहेको छन् । तराई तिर ख्याउटोपन (उचाइको लागि कम तौल) भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरू बढि रहेका छन् । रक्तअल्पता ६-२३ महिना उमेरका बालबालिका (६९%), ५ वर्ष मुनिका बालबालिका (५३%), किशोर किशोरी (४४%) रहेको छ ० देखी ६ महिना भित्रका बालबालिकालाई पुर्ण स्तनपान गराउने दर २०१६ मा ६६%

रहेको छ । ६-२३ महिना उमेरका बच्चाहरू मध्ये ४०% मात्र विविध खाद्य पदार्थ (न्यूनतम आहार विविधता) सिफारिश अनुसार प्राप्त रहेका छन् र ३०% पर्याप्त पोषण योग्य खाना प्राप्त गरेका छन् ।

मधेश प्रदेशमा सबैभन्दा कम २६ प्रतिशत ० देखि ६ महिनाका बालबालिकाले पूर्ण स्तनपान गराउछन् । साथै यस प्रदेशमा औसत वृद्धि अनुगमन सबैभन्दा कम छ । त्यस्तै गरी कम तौल भएका बालबालिकाको संख्या मधेश प्रदेशमा बढिरहेको तथ्याङ्कले देखाएको छ । मधेश प्रदेशमा पोषण स्थापना गृहमा भर्ना भएका कुपोषणमा परेका बालबालिकाको संख्या उच्च रहेको छ ।

यी सबैको परिणामस्वरूप स्वास्थ्य क्षेत्रमा केही उल्लेखनीय प्रगति भएको तथ्याङ्क निम्न सूचकाङ्कहरूले पुष्टि गर्दछन्

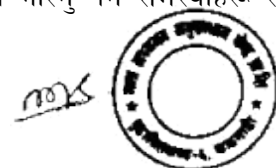
१.५ नीतिगत प्रबन्ध

नेपालको संविधान, २०७२ भाग ३ धारा ३५ मा स्वास्थ्य र धारा ३६ मा खाद्य सम्बन्धी नितिगत प्रबन्ध रहेको छ । नेपालको संविधान २०७२ भाग ३ धारा ३५ मा स्वास्थ्यलाई जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिसकेको सन्दर्भमा सङ्क्रामक रोगहरू नियन्त्रणमा प्राप्त उपलब्धिहरूलाई कायम राख्नु, नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युदरलाई वाञ्छित तहसम्म घटाउनु, बढ्दै गएको नसर्ने रोगको प्रकोप नियन्त्रण गर्नु र कुनै पनि बेला हुनसक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धि विपद् यवस्थापन तत्काल गर्नु, जेष्ठ नागरिक, शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका, एकल महिला, खास गरी गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्व हो ।

नेपाल सरकारले जनउत्तरदायी एवं कुशल यवस्थापनको माध्यमबाट आवश्यक सबै स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी प्राप्त भएका उपलब्धिहरूको र ॥ गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रमा विद्यमान तथा नयाँ चुनौतीहरूलाई सही ढङ्गले सम्बोधन गरेर नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुनर्स्थापन गर्न राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०४८ लाई पूर्ण रूपले अद्यावधिक गर्दै राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७१ तयार गरी लागू गरिएको छ । विगत वर्षको सङ्गठित प्रयासले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय उपलब्धिहरू हाँसिल भएका छन् । प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्जाल सम्पूर्ण नागरिकहरूसम्म पुगेको छ । शहर केन्द्रित र उपचारात्मक सेवामा मात्र संलग्न देखिए पनि स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्रमा सेवा लिनेको सहभागिता हालका वर्षहरूमा बढेको छ ।

१.६ समस्याहरू तथा चुनौतीहरू

नवराजपुर गाँउपालिकाले स्वास्थ्य क्षेत्रमा कतिपय उल्लेखनीय सफलता हाँसिल गरिसकेको छ । पालिका स्वास्थ्य क्षेत्रमा सकारात्मक बाटोमा अग्रसर भइरहेको भए तापनि पहिचानच गरीएका सम्बोधन गरिनु पर्ने समस्याहरू र चुनौतीहरू अबै थुप्रै छन् । केही प्रमुख समस्या र चुनौतीहरू निम्नानुसार छन् :

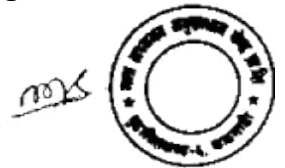

१.६.१ प्रमुख समस्या:

- संविधानको भावना अनुसार सबै वडा तथा बस्तीमा तथा वर्गमा स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ पहुँच पुऱ्याउन सकिएको छैन ।
- पालिकालेको निरन्तर प्रयास रहँदारहँदै ५ वर्षमुनिका धेरै बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा न्यून पोषण कायमै छ ।
- खाद्य पदार्थमा असुरा तथा प्राकृतिक विपदले सृजना हुने मानवीय स्वास्थ्य समस्या बढ्दो छ ।
- उच्चरक्तचाप, मधुमेह, मिर्गौला, कलेजो र फोक्सोका रोगहरूका साथै मानसिक रोग, दन्त रोग जस्ता नसर्ने प्रकृतिका रोगहरूको प्रकोप बढ्दो छ ।
- चर्पको टोकाई, दुर्घटना र चोटपटकबाट हुने मृत्युको संख्या दिन प्रतिदिन बढ्दो छ ।
- पालिकाको स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकी बाट उपलब्ध सेवा प्रति स्थानीय समुदायले विश्वास लिन नचाहनु ।
- जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, मानसिक स्वास्थ्य, वंशानुगत तथा जन्मजात रोग, वातावरणीय स्वास्थ्य, युवा, किशोरकिशारीहरूको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य, पर्याप्त प्राथमिकता दिन सकेको छैन ।
- विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाहरूका पोषण स्वास्थ्य प्रवर्द्धनमा विद्यालय भित्रबाट ख्याल गर्न सकिएको छैन ।
- पालिका भित्र प्रयोगशाला सेवा र औषधी उपकरण आदिको मापदण्ड अनुसारको गुणस्तरयुक्त यवस्थापन हुन सकेको छैन ।
- स्वास्थ्यकर्मी र कर्मचारीहरूको सरुवा, स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मीहरूको निमित्त उपस्थिति जस्ता जटिलताहरूलाई सम्बोधन गर्न सकिएको छैन ।
- स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित समग्र योजना निर्माण गरी कार्यन्वयनमा ल्याउन सकिएको छैन ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रका जनशक्ति लाई आवश्यकता पोषण कार्यक्रममा माग अनुसारको क्षमता विकास गराउन सकिएको छैन ।

१.६.२ प्रमुख चुनौतीहरू:

- अति संक्रामक रोग, वा नयाँ देखापर्नसक्ने रोगहरूको तत्काल यवस्थापन, समय समयमा देखा पर्ने महामारीको यवस्थापन र बाढी तथा भूकम्प लगायत प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने संभावित मानवीय क्षति न्यूनीकरणका लागि पूर्व तयारी स्वास्थ्य संस्थाका प्रवलीकरण (Retrofitting) गर्न स्रोतको अभाव छ ।

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

- बाल तथा मातृ मृत्युदर, भ्रूणमृत्युदर, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग, औलो, कालाजार, इन्सेफलाईटिस, हात्तीपाईले रोग, डेङ्गी, टायफाइड, कृष्ठरोग, एचआइभी सङ्क्रामक रोगहरूको नियन्त्रण गर्ने कार्यलाई बेलाबेलाको आकस्मिक सेवा मार्फत थप प्रभावकारी बनाउन स्रोतको अभाव छ ।
- पोषण सुधारका लागि अपुग बजेट विनियोजा र असन्तुलित उपयोग ।
- विभिन्न निकाय बिच समन्वय र यवस्थापनका लागि अपर्याप्त जनशक्ति ।
- खाना र पोषण सम्बन्धी सामाजिक/सांस्कृतिक गलत धारणाहरू ।
- पुर्ण स्तनपानको प्रवृत्ति घट्दै र बोतल प्रवृत्ति बढ्दो ।
- कुपोषणको बोझको बढ्दो (न्यूनपोषण, मोटापन, र सू म पोषक तत्वको कमी)
- पोषण र खाद्य सुरा संचालन समितिले प्रभावकारी रुपमा काम गर्न नसक्नु ।
- पोषण सम्बन्धि विभिन्न कार्यक्रमको पहुँच को कमि (GMP, IMAM, MNP, किशोर IFA) र (CB-IMNCI)
- पोषण कार्यक्रम सूचकहरूको (HMIS/LMIS) रेकर्डिङ र रिपोर्टिङ द । जाशक्तिको कमी
- पोषण वस्तुहरू (RUTF, MNP, / IFA) को खरिद र आपूर्ति समयमै भएको छैन ।
- स्थानीय तहमा पोषण सामग्रीको भण्डारको अभाव
- किशोर/किशोरी पोषण कार्यक्रमका लागि निकाय बीच समन्वय अभाव ।
- खुला सीमानाको कारण मानवजन्य रोगको फैलावट नियन्त्रण गर्ने कार्य कठिन देखिएको छ ।
- स्वास्थ्य बीमा प्रणाली स्थापना गरी सबै नागरिकलाई समान रूपमा स्वास्थ्य सेवा, शिा र सूचना उपलब्ध हुने अवसर सिर्जना गराउन स्रोत साधन पर्याप्त छैन ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन, नियम, नीति, रणनीति र कार्ययोजनाको समुचित र एकीकृत रूपमा सुदृढ ढङ्गले कार्यान्वयन गराउनु जनशक्तिको कमि छ ।
- विद्यालयमा भएको खाजाकार्यक्रम लाई पोषण संग समायोजना गरी लगन नसक्नु ।
- आँखा नदेख्ने, दृष्टि कमजोर, कान नसुन्ने लगायत मानसिक तथा शारीरिक अपाङ्गता भएका यक्तिहरूलाई आवश्यक सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवामा ल्याउन र आवश्यकता अनुसारको सेवा दिन साधन र स्रोतको कमि छ ।
- स्वास्थ्य संस्था बिचको दुरी तथा सेवा प्रदानको लागि आवश्यक भौतिक संरचनाका कमि छ ।
- पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रममा पर्याप्त औषधि तथा स्वास्थ्य सेवाका लागि जनशक्ति कम हुनु ।
- विद्यालय उमेरका नानिबाबु पोषण स्वास्थ्यमा अभिभावकको चासो तथा लगानि न्यून हुनु ।

१.६.३ भाविसोच

माथि उल्लिखित समस्या तथा चुनौतीको यवस्थापन गरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा (पोषण केन्द्रित क्रियाकलाप) मा नागरिकको अधिकार सुनिश्चित गर्न राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१ को परिधि भित्र रहेर पोषण क्षेत्रको सुधारको लागि यो योजनाको निर्माण तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- खाना र पोषण सम्बन्धी सामाजिक/सांस्कृतिक गलत धारणाहरू अन्त्यका लागि सचेतना कार्यक्रम गरीने छ ।
- पुर्ण स्तनपानको स्तरमा बृद्धि गरी बोतल प्रवृत्ति लाई निरुत्साहित गर्ने ।
- कुपोषणको बोझको बढ्दो (न्यूनपोषण, मोटापन, र सू म पोषक तत्वको कमी) लाई कम गरीने ।
- पोषण र खाद्य सुरा संचालन समितिले पूर्णरगठन तथा क्रियासिल गरीने ।
- पोषण सम्बन्धि विभिन्न कार्यक्रमको (GMP, IMAM, MNP, किशोर IFA) र CB-IMNCI कायन्वयन समुदाय स्तरमा पून्याउने प्रयास गरीने छ ।
- पोषण कार्यक्रम सूचकहरूको (HMIS/LMIS) रेकर्डिङ र रिपोर्टिङ द जनशक्तिको यास्था गरीनेछ ।
- पोषण वस्तुहरू (RUTF, MNP, / IFA) को खरिद र आपूर्ति समयमै भएको छैन ।
- मौलिक अधिकारको रुपमा सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।
- पोषण तथा स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचनाको हकको सुनिश्चितता गर्ने ।
- पालिका भित्रका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था बाट प्रदान गरीने पोषण कार्यक्रम तथा सेवामा गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्न समतामूलक र सामाजिक न्यायको आधारमा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- हरेक पोषण स्वास्थ्य सेवाका हरेक योजना र क्रियाकलापमा नागरिकहरूको सहभागिता गरिनेछ ।
- पालिका भित्र सर्वसुलभ ढङ्गले पोषण स्वास्थ्य सेवा उचित मुल्यमा प्राप्त गर्ने गरी निजी क्षेत्रको सहभागितामा अनुगमन तथा नियगमन पालिका बाट गरीने छ
- दातृ निमाय बाट प्राप्त साधन श्रोतलाई यो योजना अन्तर्गत बनेका कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने पालिकाले सहकार्य गर्ने छ ।
- पालिका भित्रको जनताको पोषण स्वास्थ्य सेवामा पालिकालाई जवाफदेहीबन्नेछ ।

१.६.३ पालिका भित्र पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि अवसरहरु

माथि उल्लेख गरिएका चुनौतीहरु समाधान गरि पोषणकार्यक्रमको प्रभावकारी विकासका लागि नवराजपुर गाउँपालिका संग निम्न अवसरहरु रहेकाछन् :

- पोषण स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास र गुणस्तर वृद्धिका लागि विगतमा भएका कार्यक्रमहरुले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वधारका रूपमा रहन सक्ने ।
- सुगम भौगोलिक अवस्था, यातायतको पर्याप्त सुविधा, स्वास्थ्य केन्द्रहरु संग सहज पहुँचको संभावनाले गर्दा सहयोगको लागि सहज ।
- पोषण कार्यक्रम सूचकहरुको (HMIS/LMIS) रेकर्डिङ र रिपोर्टिङका लागि दृढ जनशक्तिको पालिकामा भएको ।
- पूर्ण स्तनपान कार्यक्रम महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका मार्फत संचालन गर्न सकिने गरी टोल टोलमा स्वास्थ्य स्वयम सेविका क्रियाशिल रहेको ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका आवश्यकताको आधारमा तयार भएको संख्या पूर्ण रूपमा छ कार्यक्रममा संलग्न गराउन सकिने ।
- दीर्घो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि द्विपिण्य र बहुपिण्य सहकार्य तथा प्रतिवद्धता रहेको पालिका ।
- विद्यालयमा दिवा खाजाको प्रवन्ध भईसकेको अवस्था ।
- नवराजपुर गाउँपालिकामा दलहन तथा गेडागुडि खेतिको राम्रो उत्पादन हुने गरेको ।
- स्थानीय तहमा व्यक्तिगत तथा सामुदायिक पोखरीहरुमा यवसायिक माछापालन र बाखापालनको राम्रो संभाव्यता भएकोले माछा मासुमा आत्मनिर्भर पालिका ।
- विद्यालयमा खानी पानी को आरसेनीक परिष्कार गर्ने गरीएको ।

१.६ योजना निर्माण प्रक्रिया

वि.सं. २०१३ देखि मुलुकमा विकासका आवधिक योजनाहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रक्रिया शुरु भएपछि स्वास्थ्य क्षेत्रमा पनि योजनाबद्ध रूपमा विकासको क्रम शुरु भयो । यसै क्रममा वि.सं. २०३२ सालमा १५ वर्षे पहिलो दीर्घकालीन स्वास्थ्य योजना र वि.सं. २०५४ मा २० वर्षे दोस्रो दीर्घकालीन स्वास्थ्य योजना लागू गरियो । संघीयता र स्वास्थ्य क्षेत्रको पुनर्र संरचना संगै तीन वटै तहहरुमा एउटै ढाँचा र एकैसाथ नयाँ स्वास्थ्य क्षेत्र योजना निर्माण गर्ने नेपाल सरकारको निर्णय निर्माणको कार्यक्रम अगाडि बढेको छ र यसैको निरन्तरता स्वरुप नवराजपुर गाउँपालिकाको पोषण योजना निर्माणको काम अगाडि बढेको पाईन्छ ।

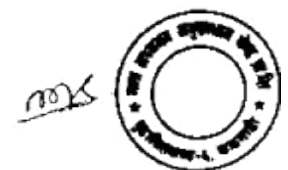

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

योजना भनेको कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्न गरिने परिकल्पनाको स्वरूपलाई कार्यान्वयन तह सम्म पुऱ्याउन प्रतिफल दिने प्रकृयाहरूको समिश्रण हो । योजना आफैमा निर्मित हुने होइन, यसलाई निर्माण गरिनु पर्छ त्यसैले योजना निर्माण गर्न त्यति सहज छैन । यो एउटा जटिल र चुनैतिपूर्ण कार्य पनि हो । विगतको अनुभव, वर्तमानको कार्यशैलि र भविष्यको दृष्टिकोण नै योजना भएकोले सबै तथ्यगत र वस्तुगत आधारमा स्थानीय तहमा पोषण योजना निर्माण गर्न / यसलाई विश्लेषणात्मक रूपमा कार्यान्वयन तहसम्म पुऱ्याई आशाति प्रतिफल दिन आफैमा कठिन र चुनैतिपूर्ण छ । यद्यपि निर्माण गर्न तपाशिलका चरण / प्रकृयाहरूलाई गम्भिरतापूर्वक अवलम्बन र अनुशरण गरिएको छ :

चरणहरू,

- पालिकाबाट सहभागिहरूले पालिकास्तरमा योजना तय सम्बन्धी छलफल तथा तयारी गरिएको ।
- स्वास्थ्य शाखाको अग्रसरतामा आवश्यक तथ्याङ्क तथा आवश्यक दस्तावेजहरूको अध्ययन टिपोट संकलन व्यवस्थापन तथा गरिएको ।
- पालिकामा नभएको तथ्यांकको लागि नयाँ फारामहरूको निर्माण गरि तथ्यांक संकलन गरिएको ।
- दुरदृष्टी ल य उदेश्य कार्यक्रमको लागि पालिकाको सबै सरोकारवालाहरूको सुझाव संकलनको लागि जनप्रतिनिधि, स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था, कर्मचारीमा छलफल गरेको ।
- दैनिक संवाद, टेलिफोन संवाद वा लिखित रूपमा अन्य सहभागि सरोकारवालाहरूको समेत सुझाव संकलन गरिएको ।
- पालिकाको कार्यादेश सहितको जिम्मेवारी स्वास्थ्य शाखा लाई विषय विज्ञ छनौट गरी लेखन कार्य अगाडि बढाउन कार्यदल बाट सहमति दिईएको ।
- प्राविधिक विज्ञको सहयोगमा अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी योजनाको खाका तयार गरी विषयवस्तु माथि छलफल भएको ।
- प्रदेशको पोषण वस्तुस्थिती र अन्य आधार पत्रहरू समेत अध्ययन गरिएको ।
- सामाजिक, आर्थिक तथा सार्वजनिक वित्त समेत विश्लेषण गरिएको ।
- तथ्याङ्क विश्लेषण गरी योजना लेखन कार्य परापर्श दाताको सहयोगमा गरीएको ।
- खेसामा छलफल र अन्तरकृया गरी पृष्ठपोषण संकलन गरीएको ।
- कार्यपालिका बैठक बाट अनुमोदन गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको ।

परिच्छेद: दुई

२.१ पोषणका पामा राष्ट्रिको दीर्घकालिन सोच

पोषण सम्बन्धी समस्याहरु जस्तै: प्रोटीन-शक्ति कुपोषण, आइरनको कमीले हुने रक्तअल्पता, आयोडिनको कमीले हुने विकृतिहरु, भिटामिन ए को कमी, कम जन्म तौल, खानपानसँग सम्बन्धी रोगहरु (जीवन शैलीसँग सम्बन्धित रोगहरु) र अन्य पोषणजन्य विकृतिहरु कम गर्न, साथै जनताको पोषण स्थितिमा परिवर्तन ल्याउन र पोषणजन्य विकृतिहरु घटाउन सुधारिएको खानपान सम्बन्धी व्यवहार, हरेक घरमा खाद्य सुरा र विद्यालय स्वास्थ्य कायम गर्नु पोषणका पामा राष्ट्रिका दीर्घकालिन सोच रहेको छ। राज्यले पोषण सुराका लागि दीर्घकालिन लय हाँसिल गर्न उल्लेखित रणनीतिहरु समेत तय गरिएको छ।

- २०३० सम्ममा शून्य भोकमरी हासिल गर्ने सरकारी योजना साथै २०२३ सम्ममा सरकारका सबै षेत्रहरूमा समावेशी र समर्थन गर्नेछ।
- भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरा र सुधारिएको पोषण प्रवर्द्धन दिगो कृषि ध्यान दिइने छ।
- मातृ मृत्यु दर प्रति एकलाख ७० भन्दा कम २०३० सम्म गरिनेछ।
- नवजात र पाँचवर्ष मुनिको बालबालिका मृत्यु दर २०३० सम्ममा, प्रति हजार जीवित जन्म क्रमशः १० र २२ गर्ने लय लिइएको छ।
- पुङ्कोपन, कम तौल,ख्यउटोपन २०३० सम्ममा, प्रति हजार जीवित जन्म क्रमशः १५,१०,४ बनाउने लय लिएको छ।

२.२ प्रदेशको पोषण दीर्घकालिन सोच

पोषणजन्य विकृतिहरु घटाउन सुधारिएको खानपान सम्बन्धी व्यवहार, हरेक घरमा खाद्य सुरा र विद्यालय स्वास्थ्य कायम गर्नु

२.३ नवराजपुर गाँउपालिकाको पोषण दीर्घकालिन सोच

“स्थानिय स्तरमा उत्पादित पोषणयुक्त खाद्यवस्तुको प्रयोग गरी पोषण तत्वको कमी घटाउने”

राष्ट्रले राखेको पोषण युक्त समाज बाउन पालिकाको पोषण अवस्थामा पहिचान गरिएका मुख्य चुनौती तथा अवसरहरुको आधारले नवराजपुर गाँउपालिकाले अवको ५ वर्षको मार्गचित्र तयार गरेका छन्। यस आवधिक पोषण योजनाका माध्यमबाट पहिचान गरिएको समस्या, चुनौती, अवसर र आवश्यकता लाई समेटने गरी नवराजपुर

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

गाँउपालिकाले पोषण कार्यक्रमका समग्र पालाई समेटेर आफ्नो दीर्घकालिन लक्ष्यमा लिएको छ । यसै आधारमा दीर्घकालिन सोचले मार्ग पहिचान गरेको हुनाले समग्र कार्यक्रम सोही अनुसार नै तयगर्ने प्रयास भएका छन् ।

२.४ नवराजपुर गाँउपालिका पोषण कार्यक्रमको लक्ष्य

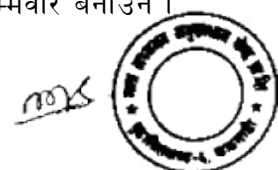
यस पोषण योजनाको समग्र उद्देश्य पोषण कार्यक्रममा सबैको सहज/समान पहुँच स्थापीत गरी पोषणयुक्त समाजका माध्यम द्वारा स्वास्थ्य नागरिक तयार गर्ने रहेको छ । त्यसको लागि निम्न उल्लेखित उद्देश्य तय गरिएको छ ।

- पाँचवर्षमुनिका बालबालिकामा हुने पुङ्कोपन दरलाई ४०% ले घटाउने,
- प्रजनन उमेरका महिलाहरुमा हुने रक्तअल्पतालाई ५०% ले घटाउने,
- पाँचवर्षमुनिका बालबालिकामा हुने रक्तअल्पतालाई ५०% ले घटाउने,
- कमतौलको बच्चा जन्मिने सख्यालाई ३०% ले घटाउने,
- बाल्यावस्थामा मोटोपन हुनेको सख्यालाई कम गराउन सुनिश्चित गर्ने,
- शिशु ६ महिनाको हुदासम्म पुणरुपमा स्तनपान गराउने ५०% ले बढाउने र
- पाँचवर्षमुनिका बालबालिकामा हुने ख्याउटोपन दरलाई ५% ले घटाउने लक्ष्य राखेको छ ।

२.५ नवराजपुर गाँउपालिकापोषण कार्यक्रमको उद्देश्यहरु

यस पोषण योजनाको समग्र उद्देश्य कुपोषण नियन्त्र गर्न कुपोषणमा परेका र पर्न सक्ने समुदायको पहिचान गरी पोषण परामर्श सेवाका माध्यम द्वारा स्वास्थ्य नागरिक तयार गर्ने रहेको छ । त्यसको लागि निम्न उल्लेखित उद्देश्य तय गरिएको छ ।

- ✓ निति तथा कार्यक्रम प्रभावकारी बनाई विभिन्न प्रकारका पौष्टिक खानाको पहुँचलाई बढाउने ।
- ✓ स्थानिय स्तरमा पाईने स्वास्थ्य खानेकुरालाई प्रयोग गर्न उत्प्रेरणा जगाउने ।
- ✓ विद्यालय तथा समुदायमा पोषण परामर्शसेवा कार्यन्वयन गर्ने ।
- ✓ पोषण कार्यक्रमको लागि आवश्यक जनशक्ति तयार गर्ने ।
- ✓ सम्बन्धी विद्यालय/सामुदायिक लाई पोषण कार्यक्रममा सहभागी गर्ने ।
- ✓ समुदाय, समूह, संगठन र स्थानीय यवसायहरु बीच साभेदारी गर्ने ।
- ✓ विद्यालयका विद्यार्थीलाई आवश्यक पोषण परामर्श, प्रदर्शन गरि स्वास्थ्यमा सुधारका साथै शैक्षिक उन्नति गर्ने
- ✓ पालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य केन्द्रलाई समुदायको पोषण स्वास्थ्य प्रति जिम्मेवार बनाउने ।

✓ विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई पोषणको दायरा भित्र ल्याउने ।

२.६ नवराजपुर गाँउपालिकापोषण कार्यक्रमका रणनीतिहरु

पोषण स्वास्थ्यमा रुपान्तरणको माध्यम बाट जनताको पोषण स्थितिमा परिवर्तन ल्याउन र पोषणजन्य विकृतिहरु घटाउन सुधारिएको खानपान सम्बन्धी यवहार, हरेक घरमा खाद्य सुरा, हरेक वार खाना चार, र विद्यालय स्वास्थ्य कायम गर्न नवराजपुर गाँउपालिकालाई राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय परिवेशमा कुपोषण मुक्त पालिकाको स्तरमा स्थापना गर्न आवश्यक मानवस्रोत विकास गरि स्वास्थ्य केन्द्रलाई पोषण केन्द्रको रुपमा स्थापित गरिनेछ । पाँच वर्षे आवधिक पोषण योजनाका लय पुरा गर्नका निमित्त तपसिल बमोजिमका रणनीतिहरु अवलम्बन गरिने छ ।

- राष्ट्रिय पोषण नीति तथा रणनीतिको प्रमुख उद्देश्य पोषण सम्बन्धी कार्यक्रम मार्फत बाल तथा मातृ मृत्युदरमा सुधार ल्याउनु रहेको छ । जसका लागि राष्ट्रिय पोषण नीति र कार्यक्रम कार्यन्वयनमा सहयोग गरिनेछ ।
- कुपोषणको जोखिम घटाउने खालका संक्रामक रोगहरुलाई नियन्त्रणमा लिने कार्यलाई सुदृढ गरिनेछ ।
- स्तनपान गराउने एच.आई.भी.पोजिटिभ आमा र प्रकोपका बेलामा खाद्य वस्तुमा हुने कमी जस्ता असाधारण परिस्थितिमा पोषण सम्बन्धी क्रियाकलापलाई छिटो सम्बोधन गरिनेछ ।
- बहुोत्रीय पोषणसम्बन्धी नीति तथा खाद्य सुरा लगायतका कार्यक्रमहरु लाई आवश्यकता अनुसार कार्यन्वयन तथा अनुगमन गरीनेछ ।
- समुदायका विभिन्न उमेर समूहका व्यक्तिहरुको सू म पोषण अवस्था सूधारका लागि सन्तुलित आहार उपभोगमा जोड दिन अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन उपायहरु अवलम्बन गरिनेछ ।
- पोषण शिालाई विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम संग समावेश गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
- घरायसी उत्पादनलाई प्रवर्द्धन गरि पोषिलो तथा स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थहरुको उपभोगका लागि परामर्श सेवा पदान गरिनेछ ।
- पालिकाको महिला तथा बालबालिकालाई लीत गरी संचालित िमित ययी पोषण सम्बन्धी विद्यमान कार्यक्रम लाई आवश्यकताको आधारमा परिमार्जन सहित कार्यन्वयन गरिनेछ ।
- हानिकारक रसायन तथा विषादीको बढ्दो प्रयोगले मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावका वारेमा सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- पोषण तथा खाद्य सुरा सम्बन्धी पैरवी संचालन गरिनेछ ।

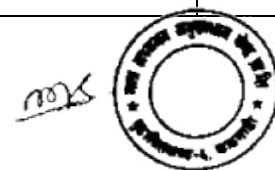
२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरु

आवधिक पोषण योजना (Nutration sector Plan – NSP) आगामी ५ पोषण सुधार दृष्टिकोण सहित वि.स. २०७९-२०८४ (सन् २०२२ -२०२७) का लागि तयार गरेको पोषण क्षेत्रको योजनाका अन्त्य (सन २०२७) सम्ममा तर्पशिलानुसारको मुख्य उपलब्धि प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

- पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका पुङ्कोपन(उमेरको लागि कम उचाइ) संख्या कम हुनेछ ।
- पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका ख्याउटोपन (उचाइको लागि कम तौल) संख्या कम हुनेछ ।
- प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा हुने रक्तअल्पता (किशोरी केटीहरू) संख्या कम हुनेछ ।
- पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा रक्तअल्पता संख्या कम हुनेछ ।
- कम BMI (Body Mass Index) भएका किशोर जनसंख्या संख्या कम हुनेछ ।
- शिशुलाई ६ महिनाको हुदासम्म पुर्णरूपमा स्तनपान गराईएको हुनेछ ।
- पाँच वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिकाको संख्यामा कमि हुनेछ ।
- अधिक तौल र मोटोपन भएका पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्यामा कमि हुनेछ ।

२.८ कार्य सम्पादन सूचकको आधारमा ५ वर्षमा निम्नानुसारको अवस्था भएको देख्न सकिनेछ

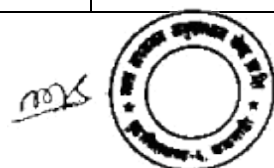
क्र. स.	कार्यसंपादन सूचक	पालिकाको आधार वर्षको अवस्था	SDG Target 2030	नवराजपुर ल य २०८४
१	पाँच वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिकाको संख्या		१०	
२	पुङ्कोपन (उमेरको लागि कम उचाइ) पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका संख्या		१५	
३	ख्याउटोपन (उचाइको लागि कम तौल) पाँच वर्ष मुनिका		४	
४	प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा रक्तअल्पता (किशोरी १५-१९केटीहरू)		<२५	
५	पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा रक्तअल्पता		<१५	
६	६-२३ महिना उमेरका बालबालिकाले पुरक आहा उपभोग		८०	

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

७	कम BMI भएका महिला		<५	
८	शिशुलाई ६ महिनाको हुदासम्म पुणरुपमा स्तनपान गराउन		९०	
९	LBW को प्रतिशत		<१.४	
१०	अधिक तौल र मोटोपना बीचका महिलाहरु		<१२	
११	गर्भवती महिलाहरु बीच रक्तअल्पता		<२५	
१२	५ वर्ष मुनिका अधिक तौल र मोटोपना भएका बच्चाहरु		<१	

स्रोत: स्वास्थ्य विभाग वार्षिक रिपोर्ट २०७७/०७८, नवराजपुर गाँउपालिका स्वास्थ्य शाखा

परिच्छेद: तिन

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

३.१ पोषण योजना २०७८ कार्यन्वयनको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन निम्नानुसार गरिने छ

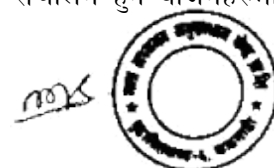
परिचय

कार्यान्वयनमा रहेका योजनाहरूका लय र प्रगती वारेमा नियमित तथा आवधिक रुपमा निगरानी, निरीक्षण, एवम जाँचबुझ गर्न जरुरी हुन्छ। योजनाहरू कार्यन्वयन विनियोजन र वितरणको अवस्था, लगानी प्रवाह, कार्यक्रम कार्यान्वयन के कसरी भएको छ ? भनी सुनिश्चित गर्नका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन आवश्यक पर्छ। कार्यान्वयनको अवस्था सही दिशामा छ वा छैन भनि कार्यान्वयनको चरणमा पुग्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कन आवश्यक हुन्छ। निर्धारित, समयमा क्रियाकलापहरू कार्यतालिका अनुसार भए नभएको र भएको भए प्रतिफलतर्फ उन्मुख भए नभएको समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट पत्ता लगाउन सकिन्छ। योजना के कसरी अगाडी बढेको छ ? यसको उद्देश्य अनुसार कार्यान्वयन गर्न खोजेको छ वा छैन ? कुन कुन निकाय वा यक्तिले अनुगमन गर्ने ? कति समय अवधिमा अनुगमन गर्ने ? कस्ता साधनहरू अनुगमनमा प्रयोग गर्ने ? के कस्ता समस्याहरू कार्यान्वयन अवधिमा के के आइपरे र यसको समाधान के कसरी गर्न सकिन्छ ? योजनाले दिर्घकालीन फाइदाहरू के कसरी दिन सक्छ ? इत्यादि विषय वस्तुको रेखदेखका लागि अनुगमन संयन्त्र हुन जरुरी छ।

यसै गरी योजना कार्यान्वयनको समयमा समन्वय र सहजीकरणको आवश्यकता पर्दछ। योजना कार्यान्वयन गरिने सबै क्षेत्र समन्वय नहुन सक्छन्। योजनाहरू बहु क्षेत्र, बहु लगानि, बहु क्षेत्र प्रभाव सँग सम्बन्धित भएमा समन्वयको आवश्यकता पर्न सक्छ। कार्यान्वयनको क्रममा कतिपय नीतिगत अस्पष्टता भएमा समन्वय गरी सहजीकरण गर्नु पर्ने हुन्छ। सरोकार वाला निकाय र यक्तिहरू बीचको प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यले योजना कार्यान्वयनमा तिव्रता ल्याउन सकिन्छ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणले सकारात्मक प्रतिफलका लागि भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ।

३.१.१ वर्तमान अवस्था

राज्यले यवस्था गरे अनुसार पोषण कार्यक्रम योजनाहरू संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट लागु हुने भएकोले यसको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी पनि तीनै तहमा यवस्थापन गरिएको छ। स्थानीय स्तरमा सञ्चालित पोषण कार्यक्रम योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन स्थानीय पालिकाको स्वास्थ्य शाखाबाट हुँदै आएको छ। राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७६मा राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७६ अनुरूप हने गरी प्रदेश तथा स्थानीय तहले प्रादेशिक तथा स्थानीय संरचनाहरू विकास विस्तार गर्ने छ भनि उल्लेख गरिएको छ। स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूको माग र उनीहरूको संलग्नतामा योजनाहरू कार्यान्वयन हुन्छन्। मुख्यतया:स्वास्थ्य केन्द्र स्तरमा संचालन हुने योजनाहरूमा

स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्र यवस्थापन समितिले जिम्मेवारी लिएर कार्यान्वयन गर्दछ । आवश्यकता अनुसार उपभोक्ता समिति गठन गरी ठूला तथा साना योजना कार्यन्वयन हुदै आएका छन् । विगतका अनुभव लाई पूनरावलोकन गर्दा योजना कार्यान्वयनमा विभिन्न खालका चुनौति तथा समस्याहरू अनुभवमा रहेका छन् । कुशल यवस्थापनका लागि संगठन, संरचना, तथा जनशक्ति अभावले प्रभावकारी कार्यान्वयनमा बाधा उत्पन्न हुन्छ ।

नवराजपुर गाउँपालिकामा हाल सम्म भए गरेका पोषण योजना तथा गतिविधिहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणको काम गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा मार्फत हुने गरेको छ । गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, सामाजिक विकास समिति लगायत अन्य समिति बाट पनि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समन्वय र सहजिकरणमा महत्वपूर्ण भूमिका रहँदै आएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू

- १) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका मापन योग्य सूचकको तय नगर्नु ।
- २) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणमा सीप र दता भएका जनशक्तिको पर्याप्त ब्यस्था नगर्नु ।
- ३) अनुगमनमा नियमित र एकरूपता नहूनु ।
- ४) अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई निष्प, भरपर्दो र विश्वसनीय नहूनु ।
- ५) प्रविधि मैत्री अनुगमन कार्यन्वयनमा नगर्नु ।
- ६) स्थानीय समिति र समुदायले जिम्मेवारी पूर्ण बोध नगर्नु ।

३.१.३ उद्देश्य

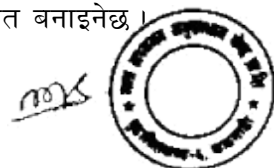
नवराजपुर गाउँपालिकाले तयार गर्न लागेको यस आबधिक पोषण योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका निम्न अनुसारका उद्देश्य रहेका छन्

- नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गर्नु ।
- योजना कार्यन्वयनमा उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण विकास गर्नु ।

३.१.४ रणनीतिहरू

पोषण योजनाको कार्यन्वयनका रणनीतिहरू निम्न अनुसार हुनेछन :

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लागि आवश्यकताका आधारमा विभिन्न समितिहरूको निर्माण गरिनेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन छिटो, छरितो र यवस्थित बनाइनेछ ।
- अनुगमनका लागि विभिन्न सुचकहरू बनाइनेछ ।

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

- स्वास्थ्य शाखा, स्वास्थ्य केन्द्र र गाउँपालिका बिच हुने सुचना प्रणालीलाई छिटो, छरितो र यवस्थित गरिनेछ ।
- योजनाका लागि गाउँपालिकाले समन्वय र सहजीकरणको भुमिका खेल्ने यवस्था गरिनेछ ।
- समुदाय स्तरमा पोषण सिकाईको अनुगमन सुपरिवेण, मूल्याङ्कन, सहजीकरण र पृष्ठपोषण प्रणालीलाई यवस्थित गरिनेछ ।
- आवधिक पोषण योजना तथा कार्यक्रमको नियमित, अध्यावधिक, मध्यावधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गरिनेछ ।
- पोषण योजनाको सार्वजनिक सूनुवाई कार्यक्रम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणका आधारमा महशुस भएका ात्रमा परिमार्जन गर्दै लागू गरिनेछ ।

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय

क) उपलब्धि

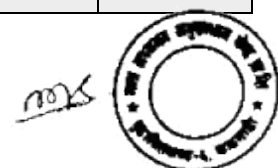
अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका माध्यमले योजनाका चुनौतिहरू समाधान भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

- अनुगमन र मूल्याङ्कनमा संस्थागत विकास हुने ।
- अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका माध्यमले अपेक्षित नतिजामा उपलब्धि हाँसिल हुने,
- समन्वय र सहजीकरणले कार्य क्षमतामा कुशलता ल्याउने,

तालिका ३.१.१ क्रियाकलापहरू तथा लय

क्र.स.	क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष भौतिक लय पहिला ५ वर्ष					कैफियत
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८३/८४	
१	नतिजामा आधारित अनुगमन मूल्याङ्कन रणनिति र साधन तथा सूचक निर्माण		१		१		पालिका
२	स्वास्थ्य केन्द्रको नियमित अनुगमन	१२	१२	१२	१२	१२	पालिका

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

क्र.स.	क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष भौतिक ल य पहिला ५ वर्ष					कैफियत
		२०७८/ ७९	२०७९/ ०	२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८३/ ८४	
३	संयुक्त अनुगमन अर्धवार्षिक	२	२	२	२	२	पालिका
४	प्रतिवेदन तयारी तथा वार्षिक समि ता	१	१	१	१	१	पालिका
५	प्रविधिमा आधारित समन्वय संयन्त्र निर्माण	१	१	१	१	१	पालिका
६	वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम	१	१	१	१	१	पालिका

३.२ संस्थागत संरचना र ामता विकास

नवराजपुर गाउँपालिका पोषण कार्यक्रम योजना २०७९ कार्यान्वयनका लागि पालिकाको मौजुदा स्वास्थ्य शाखा, सामाजिक विकास समितिको महत्वपूर्ण भूमिका रहने छ। कार्यान्वयनका लागि संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, जनस्वास्थ्य कार्यलय, गैसस र मातहतका स्वास्थ्यका निकायसँग समन्वय र सहकार्यका साथ कार्य सञ्चालनमा जोड दिइने छ। पालिका भित्रका स्वास्थ्य केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारी, तालिम प्राप्त महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका सहितको कार्यक्रम कायन्वयन संयन्त्र तयार गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउन आवश्यकता अनुसार प्रयोग गरिने छ।

३.२.१ वर्तमान अवस्था

संघीय संरचना अनुसार वर्तमान अवस्थामा संघमा स्वास्थ्य, तथा जनसंख्या मन्त्रालय रहेको छ। राष्ट्रको स्वास्थ्य सम्बन्धी समष्टिगत नीति निर्धारण स्वास्थ्य सम्बन्धी मापदण्ड र स्तर निर्धारण सङ्घीय योजनाको विकास अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने संघिय मन्त्रालयको प्रमुख दायित्व रहेको छ। मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रिय तहमा नीति, योजना र अनुगमन महाशाखा, स्वास्थ्य समन्वय महाशाखा, गुणस्तर अनुगमन महाशाखा, जनसंख्या यवस्थापन महाशाखा, प्रशासन महाशाखा, स्वास्थ्य आपतकालीन र विपद यवस्थापन एकाई, औषधि यवस्था विभाग, स्वास्थ्य सेवा विभाग, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग साथै स्वास्थ्य सेवा विभाग अन्तर्गत यवस्थापन महाशाखा, परिवार कल्याण महाशाखा, इपिडिमियोलोजि तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा, उपचात्मक सेवा महाशाखा,

स तथा एचआईभी

सञ्चार केन्द्र रहेका छन् ।

प्रदेशमा सामाजिक विकास मन्त्रालय अन्तर्गत स्वास्थ्य महाशाखा र त्यस अन्तर्गत सातै प्रदेशमा स्वास्थ्य

केन्द्र रहेका छन् । संधिय ऐन भित्र के कसरी कार्यसंपादन गर्ने, स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना र अनुमति, स्वास्थ्यकर्मि पदस्थापन, सरुवा बहुवा, कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन, स्वास्थ्यकर्मि तालिम, दरबन्दी सिर्जना, सरुवा आदि जस्ता कुराहरू उल्लेख भएकोछ यसै परिवेशमा स्वास्थ्य,सुशासन कायम राख्न, संस्थागत संरचना र ामता विकासका कार्य गर्न, स्वास्थ्य, ेत्रमा भएका अन्योलहरू क्रमशः सुधार हुदै जानेछ भन्ने अपे ा गरी यस आबधिक पोषण योजनमा कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरिएको छ ।

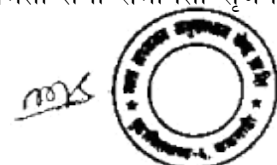
३.२.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू

- गाँउपालिकाको स्वास्थ्य शाखा अन्तरगत पूर्ण दरबन्दि नहुनु
- अनुगमनका लागि आवश्यक अनुगमन साधनको पर्याप्त ज्ञान नहुनु
- अनुगमनका समिति क्रियकशिल नहुनु
- अनुगमनका लागि स्रोतको अभाव
- पोषणकार्यक्रममा तोकिएको फोकल ब्यक्ति नहुनु ।

३.२.३ उद्देश्य

नवराजपुर गाउँपालिकाले तयार गर्न लागेको पोषण योजनामा सुशासनका लागि संस्थागत संरचना र ामता विकास सम्बन्धी समग्र उद्देश्य संघीय संरचना बमोजिम सरकारको सबै तह र निकायमा शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाऊँदै नतिजामुखी यावस्थापन प्रवर्दन गर्नु रहेको छ । यस योजनामा पोषण प्रवर्द्धनका लागि संस्थागत संरचना र ामता विकास सम्बन्धी उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेका छन् ।

- गुणस्तर सुधारका लागि स्वास्थ्य ेत्रमा पोषणका गतिविधिमा समन्वय गर्नका लागि संघ, प्रदेश र स्थानिय तहको अन्तरसम्बन्ध सुदृढ बनाउने संयन्त्र/संस्थागत यवस्था गर्ने ।
- समुदाय तथा विद्यालय तहमा प्राप्त पोषणका गुणस्तर भित्रका प्राप्त नतिजाका आधारमा सुधारका लागि जनशक्तिको यावस्था पालिका भित्र निमाण गर्ने ।
- स्वास्थ्य शाखामा पोषण कार्यक्रम सम्पादन प्रति उतरदायी, जवाफदेहिता र समता तथा समानता सृजना गर्न प्रोत्साहन गरी पोषण स्वास्थ्यमा अभिवृद्धि गर्ने ।

- पालिका भित्रका स्वास्थ्य केन्द्र, निजि स्वास्थ्य क्लिनिक, स्वास्थ्य स्वयम सेविका र सरोकारवालाहरुको कामता अभिवृद्धि गर्ने ।

३.२.४ रणनीतिहरू

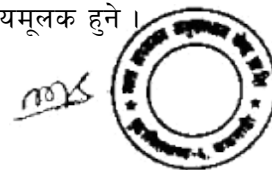
- गाउँपालिकाले मदेश प्रदेश र संघीय सरकारबीच समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- गाउँपालिकाले पोषण योजना तयार गरी समयानुकूल परिमार्जन गरी सो अनुसारका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- प्रदेश र स्थानीय सरकार तथा उत्तरदायि पारहरूमा स्पष्टतः काम गर्न आवश्यक कानुनी प्रबन्ध गरिनेछ ।
- पालिकाभित्रका सम्पूर्ण स्वास्थ्य केन्द्रका गतिविधिको रेखदेख सञ्चालन व्यवस्थापन समिति गठन गरी क्रियाशील गराईनेछ ।
- जिल्ला स्वास्थ्य कार्यलय र स्थानीय तहबीच नियमित समन्वय गरेर कार्यान्वयन गरिने छ ।
- गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवाका कर्मचारीको बहु क्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमका क्षेत्रमा सहायता प्रणाली स्थापना गरिने छ ।
- विद्यालय खाजा कार्यक्रम लाई अनुगमन र पृष्ठपोषण गरीने छ ।

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

गाउँपालिका भित्र पोषण सुधारका लागि स्वास्थ्यका सबै निकाय र व्यक्तिहरु सलाम र पूर्ण उत्तरदायी हुनेछन ।

३.२.६ उपलब्धि

- गाउँपालिका र स्वास्थ्य केन्द्रमा पोषणका क्रियाकलापका लागि आवश्यक सुचना तथा जनशक्ति तयार हुने ।
- गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य निकायमा शासकीय प्रबन्धमा सहभागी हुने सबै निकाय तथा जनशक्तिको कामता विकास गर्ने पद्धति स्थापना भई कामतामा सुधार हुने ।
- गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य केन्द्रको पोषण सेवा प्रवाह सहि तवरले सहभागितामूलक, उत्तरदायी, जवाफदेही, समतामूलक तथा समावेशी कार्यसम्पादन र उद्देश्यमूलक हुने ।

तालिका ३.२.१ क्रियाकलापहरू तथा लय

क्र सं.	क्रियाकलाप	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८३/८४	कैफियत
१	स्वास्थ्य केन्द्रमा पोषण (CB-IMNCI) तालिम तथा पूर्णरताजगि	०	१	१	१	
२	स्वास्थ्य केन्द्रमा पोषण (CNSI तालिम तथा पूर्णरताजगि	०	१	१	१	
३	IMAM तालिम	०	१	१	१	
४	स्वास्थ्य केन्द्र प्रमुख विच समन्वय बैठक	१२	१२	१२	१२	
५	अर्धवार्षिक तथा वार्षिक समि II बैठक	१	१	१	१	
६	स्वास्थ्य स्वयंम सेविका अर्धवार्षिक समि II	१	१	१	१	
७	मासिक तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण, पृष्ठपोषणमा मता विकास	१२	१२	१२	१२	

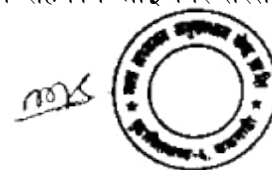
३.३ समन्वय तथा सहजीकरण:

कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको क्रममा वडा कार्यालयहरू, विद्यालयहरू, स्वास्थ्य केन्द्रहरू, स्थानिय संघ संस्थाहरू निजि स्वास्थ्य संस्थाहरूसँग नियमित समन्वय हुनेछ । कार्यक्रमको अनुगमन र समी Iको समयमा सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय हुनेछ । संयुक्त अनुगमन, कार्यक्रमगत अनुगमन र स्वास्थ्य चौकि तथा स्वास्थ्य सेपा प्रदायका केन्द्रको अनुगमनको लागि पनि सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य हुनेछ । उक्त कार्यहरूको लागि पालिका स्वास्थ्य शाखा संयोजकको नेतृत्वमा समुह खडा गरी सहजीकरण गर्नु हुनेछ ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

हालको संरचना अनुसार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रलाय अन्तरगत, संघमा स्वास्थ्य समन्वय महाशाखा र प्रदेशमा तथा स्थानीय तहमा प्रादेशिक तथा स्थानीय स्वास्थ्य समन्वय शाखा रहेको छ । स्थानीय तहमा स्थानीय स्वास्थ्य समन्वय शाखाले स्वास्थ्य केन्द्र विच समन्वय, निजी स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन तथा नियमन, जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यलय, प्रादेशिक तालिम केन्द्र, प्रदेश स्तारको आपूर्ति तथा ब्यवस्थापन विच समन्वय गर्दै आएको छ ।

यसै गरी पालिका भित्रका विभिन्न शाखा (शि II, कृषि, तथा WASH) र स्थानीय स्तरमा संचालिन गैसस संगको समन्वयमा कार्य गर्दै आएको छ । यस योजनाको कार्यान्वयनमा उल्लेखित संस्था विचको सहकार्य लाई निरन्तरता दिईने छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू

पोषण क्षेत्रको सुधारमा प्रत्येक र अप्रत्येक रूपमा क्रियाशील संस्था बिच समन्वयमा महशुस गरीएका चुनौतिहरु उल्लेखीत छन् ।

- तोकिको पोषण फोकल ब्यक्ति र पालिका स्वास्थ्य शाखा बिच प्रभावकारी समन्वयको अभाव ।
- स्वास्थ्य सेवाका कर्मचारी जिम्मेवारी प्रति उत्तरदायि नहुनु ।
- पोषण स्वास्थ्य लाई जनप्रतिनिले प्राथमिकतामा नराख्नु ।
- पालिका, स्वास्थ्य केन्द्र, महिला स्वास्थ्य सेविका बिच आपसि समन्वयको अभाव ।

३.३.३ उद्देश्य

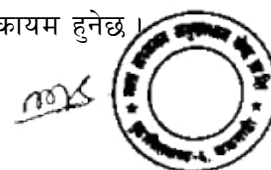
- स्वास्थ्यका विभिन्न निकाय बिच समन्वय गरी पोषण स्वास्थ्यका कार्यक्रम कार्यन्वयनमा सहजता ल्याउने ।

३.३.४ रणनीतिहरू

- पालिका भित्र पोषण स्वास्थ्यको लागि फोकल ब्यक्तिको यवस्था गर्ने ।
- नियमित समि ग बैठक संचालन गर्ने
- पदियजिम्मेवारी सन्दर्भमा अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- पालिका भित्रका स्वास्थ्यका निकायहरुको समि ग बैठक संचाल

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय

- गाँउपालिका भित्र पोषण फोकल ब्यक्तिको नेतृत्वमा स्वास्थ्य शाखा बिच समन्वयको भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवाका कर्मचारी आफ्नो जिम्मेवारी प्रति उत्तरदायि भएको हुनेछन् ।
- पालिकाको कार्यक्रममा पोषण स्वास्थ्य प्राथमिकतामा हुनेछ ।
- नवराजपुर गाँउपालिका भित्रका स्वास्थ्यका निकाय बिच दोहोरो समन्वय कायम हुनेछ ।

३.३.६ उपलब्धि

महशुस गरीएका चुनौतिहरुमा उल्लेखीत सफलता हाँसिल गरीनेछ ।

तालिका ३.३.१ क्रियाकलापहरू तथा ल य

क्र.स.	क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष भौतिक ल य पहिला ५ वर्ष					कै.
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८३/८४	
१	स्वास्थ्य सेवाका कार्मचारीको भूमिका विषयक कार्यशाला	१	०	०	०	०	
२	निर्वाचित जनप्रतिनिधि अभिमुखीकरण कार्यशाला	१	०	०	०	०	
३	समन्वय बैठक	१	१	१	१	१	
४	पोषण स्वास्थ्य बढापत्र निर्माण	१	१	१	१	१	

३.४ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

वित्तीय यावस्थापनमा संघ र प्रदेशले समेत जिम्मेवारी वहन गर्ने यवस्था रहेको छ । स्वास्थ्य र पोषणका लागि वित्तीय यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, समानिकरण अनुदान, समपुरक अनुदान, विशेष अनुदान र ऋणको यवस्था समेत गर्न सकिन्छ । नवराजपुर गाउँपालिकाले पनि माथि उल्लेख भए अनुसारका बजेट शिर्ष भित्रबाट पोषण लागि बजेट परिचालन गरी पोषण अवस्था सुधारका लागि प्रयास गर्ने गरेको छ । कार्यक्रमका लागि आवश्यक पर्ने केन्द्रिय, प्रादेशिक र स्थानी य बजेटहरू परिचालन गरीयस ोत्रका उपलब्धिहरू हासिल गर्न प्रयास गरेको पाइन्छ ।

३.४.१ वर्तमान अवस्था

राज्यले शि गा ोत्रमा **भण्डै**% को हाराहारीमा बजेट स्वास्थ्यमा यवस्थापन गरको पाइन्छ । नवराजपुर गाउँपालिकाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई समन्वय गरी शि गा ोत्रको वित्तीय यवस्थापन गरेको पाइन्छ । वित्तीय यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपरक अनुदान, विशेष अनुदान र स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार थप गरी वित्तीय यवस्थापन गर्ने गरेको छ । स्वास्थ्य केन्द्रमा नपुग जानसक्ति थप गर्ने, पोषणका लागि बजेट यवस्थापन, महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाहरूलाई तालिम र प्रोत्साहन, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सञ्चालन गर्ने गरेको छ । नवराजपुर गाउँपालिकाले स्वास्थ्यमा आ.व. २०७६/०७७ देखि नै सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान प्राप्त गरेको छ भने आ.व. २०७७/०७८ मा संघीय र मदेश प्रदेश सरकारबाट विशेष अनुदान प्राप्त गरेर प्रजनन उमेरका महिलाहरू प्रजनन स्वास्थ्य, रक्तअल्पता, BMI, स्तनपान, अधिक तौल र मोटोपना, LBW जस्ता कार्यक्रम संचालन गराई रहेको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्थामा पहिचान गरिएका चुनौतीहरू

- पर्याप्त बजेटहुदा पनि पोषण ोत्रको बजेटको आकार सानो हुनु ।

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

- स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसारका बजेट यवस्थापन गर्न कठिनाइ पर्नु ।
- पोषण कार्यक्रमका विभिन्न क्रियाकलापमा लगानीको स्रोत नहुनु ।

३.४.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाले तयार गर्न लागेको यस कार्यका लागि वित्तीय यवस्थापनका उद्देश्य निम्न अनुसार रहेका छन्

३.४.४ रणनीतिहरू

- आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको प्रोपण गर्ने ।
- गाउँपालिका भित्र सञ्चालन गरिने पोषण सम्बन्धि कार्यक्रमहरूको कार्यन्वयनका लागि वित्तीय स्रोत परिचालन गर्ने ।
- प्राथमिकता अनुसार बजेट निर्धारण गर्नु ।

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लय

योजनाको वित्तीय यवस्था सम्बन्धी रणनीतिहरू निम्न अनुसार हुनेछन् :

- संघीय र प्रदेशबाट प्राप्त बजेटको उचित परिचालन गरिनेछ ।
- वित्तीय यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदानलाई पारदर्शी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
- दिवा खाजा कार्यक्रमको गुणस्तर र जवाफदेही पन लाई पोषण स्वास्थ्य अनुकुल बनाइनेछ ।
- मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने छ ।
- वित्तीय यवस्थापनमा पारदर्शी र उत्तरदायी बनाइनेछ ।

३.४.६ उपलब्धि

पोषण सुधार क्षेत्र विकासका लागि प्रस्तावित गरिएका विभिन्न शीर्षकहरूका आधारमा आगामी ५ वर्षका कार्यक्रमहरूका लागि तपशिलमा उल्लेख भए अनुसारको बजेट अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ३.४.१ क्रियाकलापहरू तथा लय

क्र.सं.	क्रियाकलाप	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८३/८४	कैफियत

५ अबधिक योजनाको नतिजा खाका

५.१ परिचय

नवराजपुर गाँउपालिकाले निर्माण गरेको पोषण प्रोफाइल ले तय गरेका दूरदृष्टि, दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरूका आधारमा योजनाको प्रभाव वा गन्त य पहिचान गरेको छ । यसमा तय गरिएका गन्त यमा पुग्नका लागि आवश्यक उपलब्धि तथा यसका सूचकहरू निर्धारण गरी प्रत्येक वर्षका लागि प्रत्येक वर्षको नतिजा आकलन गरीएको छ भने पाँच वर्षमा हुने नतिजाको पनि प्रोपण गरीएको छ । नतिजा खाकामा उपलब्धि, उपलब्धि सूचकहरू तथा तिनको संख्यात्मक मान, सूचना प्राप्त हुने स्रोत तथा जिम्मेवारी समेत उल्लेख गर्ने कोशिस गरिएको छ ।

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

नतिजा खाका पोषण प्रोफाइलमा समग्र खाका अन्तर्गत अपेीत प्रभावको आँकलन, उपलब्धिहरू तथा उपलब्धिका सूचकहरू समावेश गरीएको छ । यसमा मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू तथा कार्यक्रम नतिजा ढाँचा पनि प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.२ योजनाको समग्र नतिजा खाका

पोषण प्रोफाइल र यसका योजना कार्यान्वयनबाट अपेे गरिएका समग्र नतिजा खाका अन्तर्गत पालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यसको प्रभाव वा गन्त य उल्लेख गरिएको छ । साथै उपलब्धिका नतिजाका सूचकहरू तथा नतिजा मापनमा स्रोत तथा तरिका लाई समेत उल्लेख गरिएको छ । तल उल्लेखीत तालिकामा नतिजाका प्रमुख सूचकहरू र त्यसका मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू साथै कार्यक्रम नतिजा सूचकहरू समावेश गरिएको छ ।

क) तत्कालीन उपलब्धि

तालिका ५.१ योजनाको समग्र नतिजा, नतिजा खाका अपेीत प्रभाव तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	तत्कालीन उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	समुदाय स्तरमा सचेतना कार्यक्रम संचालन	हरेक ात्रका प्रमुख कार्य	एकीकृत शैीक सूचना
२	विद्यालय अनुगमन पोषण युक्त दिवा खाजा	सम्पादन सूचकहरू,	यवस्थापन प्रणाली,
३	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन		
४	पोषण सचेतना सूचना पार्टीको स्थापना	कार्यक्रम नतिजा	वार्षिक स्थिति, अनुगमन,
५	स्वास्थ्य संस्था समिीा कार्यक्रम	सूचकहरू	प्रगति प्रतिवेदन,
६	महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका समिीा बैठक		
७	ऋति विपन्का लागि पालिका मार्फत पोषण अनुदान सहयोग		वार्षिक परिाणको नतिजा विश्लेषण
८	विद्यालयमा शुद्ध पिउने पानिको लागि यूरोगाड स्थापना		
९	सारोकार वालाको ामता विकास		
१०	गर्भवति र आमा लीात कार्यक्रम संचालन		
११			
१२			
१३			

ख) दिर्घकालीन उपलब्धि

तालिका ५.२ योजनाको समग्र नतिजा, नतिजा खाका अपेीत प्रभाव तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	तत्कालीन उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	पाँच वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिकाको संख्या कमि आउने छ ।	हरेक ात्रका प्रमुख कार्य	एकीकृत शैीक सूचना
२	प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा रक्तअल्पता (किशोरी १५-१९ केटीहरू)	सम्पादन सूचकहरू,	यवस्थापन प्रणाली,
३	पुङ्कोपन (उमेरको लागि कम उचाइ) पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका संख्या कमि	कार्यक्रम नतिजा	वार्षिक स्थिति,
४	प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा रक्तअल्पता (किशोरी १५-१९ केटीहरू) कमि	सूचकहरू	अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन,
५	पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा रक्तअल्पता		

नवराजपुर गाँउपालिका पोषण प्रोफाइल २०७९

६	कम BMI भएका महिला कम		वार्षिक परिणामको नतिजा विश्लेषण
७	शिशुलाई ६ महिनाको हुदासम्म पुणरुपमा स्तनपान गराउन महिला संख्या बढेनेछ		
८	LBW को प्रतिशत कम		
९	अधिक तौल र मोटोपना बीचका महिलाहरु संख्या कम		
१०	गर्भवती महिलाहरु बीच रक्तअल्पता रोकिने छ		
११	५ वर्ष मुनिका अधिक तौल र मोटोपना भएका बच्चाहरु दर कम हुनेछ ।		
१२			
१३			

सन्दर्भ सामग्रीहरु

धन्यवाद